

І. Є. Покора

аспірантка кафедри цивільно-правових дисциплін

**МІЖНАРОДНА УНІФІКАЦІЯ ПРАВИЛ
ПРО ВИНАГОРОДУ ЗА РЯТУВАННЯ НА МОРІ:
ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ**

Різноманітність національних законодавств в галузі торговельного мореплавства, необхідність поступового розвитку ефективного правового регулятора міжнародних відносин в цій сфері завжди вимагали пошуку нових методів та способів правового регулювання. Одним із таких методів заслужено вважається метод міжнародно-правової матеріальної уніфікації, роль якого неможливо переоцінити з точки зору міжнародного приватного морського права [1, с. 384-385].

На початку розвитку процесу уніфікації норм у сфері міжнародного приватного морського права одним з перших проектів Міжнародного морського комітету (далі — ММК) стало прийняття одноманітних норм у сфері рятування на морі. Прагнення до одноманітного регулювання цих відносин пояснюється особливими морськими ризиками та стурбованістю щодо рівня морської безпеки.

Питання щодо правил про винагороду за рятування на морі досліджувалося традиційно у працях видатних закордонних науковців, серед яких, зокрема, Упендра Баксі [3], Альберт Лілар [4], Карло Ван Ден Бош [4], А. Н. Янопулос [1]. Обмежене коло вітчизняних вчених також досліджувало окремі аспекти даної тематики, серед яких можна назвати С. О. Гурєва [5],

О. Л. Маковського [6], В. Ф. Сидорченка [7] та ін. Однак комплексного дослідження проблем правового регулювання рятування на морі у вітчизняній науці не проводилось.

Отже, за ініціативою ММК у 1910 р. було прийнято *Міжнародну конвенцію з уніфікації деяких правил, що стосуються рятування і надання допомоги на морі* [2] (надалі — Конвенція 1910 р.), яка набрала чинності 1 березня 1913 р.

Конвенція 1910 р. забезпечує взаємну допомогу на морі шляхом припису для всіх мореплавців рятувати будь-яку особу, включаючи ворога, якщо вона зазнає небезпеки загибелі, за умови забезпечення справедливої винагороди для тих, хто надає допомогу судну в небезпеці, або хто рятує його, в тій мірі, в якій така допомога визнана корисною [4, с. 24]. Проте в будь-якому випадку така винагорода не може бути більшою від вартості врятованого майна [2, ст. 2].

Відповідно до положень Конвенції 1910 р. рятування здійснюється на підставі відповідного договору; рятування без згоди судна, яке знаходиться в небезпеці, не дає права на винагороду [2, ст. 3]; розмір винагороди та її розподіл серед рятувальників визначається угодою сторін, а за відсутності угоди — судом.

Правила зазначеної Конвенції застосовуються незалежно від місця надання допомоги або рятування, якщо судно, яке надало допомогу (судно-рятувальник), або судно, якому було надано допомогу, належать одній з держав — учасниць конвенції. При цьому передбачається можливість розширення сфери її дії національними законами [2, ст. 15]. Конвенцією також передбачено право держави — учасниці поширити дію конвенційних норм на зацікавлених осіб недоговірних держав залежно від умов взаємності [2, абз. 1 п. 2 ст. 15].

Багато країн ратифікували або приєдналися до Конвенції 1910 р. Крім того, більшість країн перейняли принципи Конвенції у своє внутрішнє законодавство [1, с. 386].

Однак, незважаючи на широке розповсюдження Конвенції 1910 р., вона має ряд недоліків, які спричиняють виникнення колізій різнонаціональних законів у цій області.

Так, Конвенція не проводить відмінностей між поняттями «надання допомоги» і «рятування», внаслідок чого існують розбіжності в тлумаченні цих понять в національних законодавствах окремих держав та судовій практиці. Поняття «надання допомоги» («assistance») взагалі було практично невідомим до прийняття Конвенції 1910 р. Це був техніко-юридичний термін в англійському праві [3, с. 24]. У зв'язку з цим деякі вчені вважали необхідним проведення такого розмежування. Пропозиції такого роду були висунуті в літературі з морського права Польщі, Іспанії, Португалії, Бразилії, а також СРСР [7, с. 20- 21]. Вони підкреслювали, що в умовах науково-технічного прогресу в торговому мореплаванні необхідність розмежування відносин з рятування суден і надання їм допомоги стає все більш очевидною.

Найбільше колізій різнонаціональних законів під час рятування суден на морі виникає при розгляді питання щодо визначення розміру винагороди за рятування. Причиною цього є неоднаковий підхід судів та арбітражів окремих країн до врахування того чи іншого фактора, визначеного ст. 8 Конвенції 1910 р., для встановлення рятувальної винагороди [5, с. 184- 186].

Такі колізії різнонаціональних законів вирішуються судово-арбітражними органами держав за допомогою своїх колізійних норм, проте це питання виходить за межі предмету даного дослідження.

27 травня 1967 р. на XII Дипломатичній конференції з морського права було прийнято Протокол змін правил цієї конвенції, що поширив конвенційні норми на військові судна та будь-які інші судна, які належать, експлуатуються або зафрахтовані державою [8].

В цілому Конвенція 1910 р. мала значний результат щодо об'єднання норм в цій сфері, про що свідчить те, що вона була так добре прийнята багатьма країнами та влучно «вписалася» в їхнє національне морське право [3, с. 29].

Новий етап в розвитку інституту рятування започаткувало набрання чинності в 1996 р. Конвенцією про рятування

1989 р. [9] (надалі — Конвенція 1989 р.). Основною причиною прийняття Конвенції стало прагнення світової спільноти врегулювати екологічні відносини в морському середовищі. Існуючі норми з рятування не дозволяли винагороджувати рятувальників, що не змогли врятувати судна, що перевозили нафту або газ, але їм вдалося запобігти значним нафтовим розливам чи іншим способом запобігти нанесенню шкоди навколишньому середовищу. Конвенція 1989 р. частково вирішила цю проблему, ввівши поняття спеціальної компенсації, що застосовувалась в вищезгаданих випадках та дозволяла рятувальнику принаймні відновити свої фактичні витрати. Цією Конвенцією також були закріплені визначення, зокрема, таких понять, як «рятувальна операція», «майно» та «шкода навколишньому середовищу».

Незважаючи на деякі згадувані вище недоліки, наявні ще в Конвенції 1910 р., які Конвенція 1989 р. не змогла усунути, вона ратифікована більше ніж шістьдесятьма державами та зараз широко застосовується в світі.

Україна досі не ратифікувала жодну із згаданих Конвенцій, проте норми Кодексу торговельного мореплавства України щодо отримання винагороди за рятування суден і вантажів на морі [10, ст.ст. 326-340] відображають положення цих Конвенцій.

Таким чином, прийняття Міжнародних конвенцій 1910 р. та 1989 р., що врегулювали відносини стосовно рятування на морі, відіграло значну роль в уніфікації норм міжнародного приватного морського права, оскільки, незважаючи на свої недоліки, зазначені конвенції досить суттєво сприяли встановленню одностайності регулювання питань щодо винагороди за рятування на морі в різних країнах світу.

Література

1. Yiannopoulos A. N. The Unification of Private Maritime Law by International Conventions [Текст] / A. N. Yiannopoulos // Law and Contemporary Problems. — 1965, spring. — P. 370-399.
2. Convention for the Unification of Certain Rules of Law respecting Assistance and Salvage at Sea [Електронний ресурс] : Convention, Brussels, 23 September 1910. — Електрон, дан. (1 файл). — Режим доступу : <http://www.admiraltylawguide.com/conven/salvage1910.html>. — Назва з екрана.

3. Baxi Upendra. Unification of private maritime international law through treaties : an assessment [Текст] / Upendra Baxi. — Adyar, Madras: St. Louis Institute Press, 1967. — 91 p.
4. Lilar A. and Van Den Bosch Carlo. Le comitd maritime international, 1897-1972 [Текст] / Albert Lilar, Carlo Van Den Bosch. — Internet. Maritime Committee, 1972. — 120 p.
5. Гуреев С. А. Коллизионные проблемы морского права [Текст] / С. А. Гуреев. — М. : Междунар. отношения, 1972. — 224 с.
6. Иванов Г. Г., Маковский А. Я. Международное частное морское право [Текст] / Г. Г. Иванов, А. Я. Маковский. — Я. : Судостроение, 1984. — 280 с.
7. Сидорченко В. Ф. Факторы, определяющие размер спасательного вознаграждения по международному морскому праву [Текст] : ав. тореф. дис. ... канд. юрид. наук, по спец.: 12.716 «Международное право; Международное частное право» / В. Ф. Сидорченко. — Я., 1971. — 22 с.
8. Protocol to Amend the Convention for the Unification of Certain Rules of Law relating to Assistance and Salvage at Sea of 23 September 1910 [Електронний ресурс] : Protocol, Brussels, 27 May 1967. — Електрон, дан. (1 файл). — Режим доступу : <http://www.admiraltylawguide.com/conven/protosalvage1967.html>. — Назва з екрана.
9. Міжнародна конвенція про рятування [Електронний ресурс] : Міжнародна морська організація; Конвенція, Міжнародний документ від 28 квітня 1989 р. — Електрон, дан. (1 файл). — Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/896_045. — Назва з екрана.
10. Кодекс торговельного мореплавства України [Електронний ресурс] : Кодекс України від 23 травня 1995 р. (із змін., внес, згідно із Законами України : за станом на 12 жовтня 2014 р.) — Електрон, дан. (6 файлів). — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/176/95%DO%B2%D1%80/print1382533358827433>. — Назва з екрана.